

The style in which the proceedings are written and organized is very interesting, but above all useful. There is no doubt that Jóhann Páll Árnason is one of the most important figures in the field of historical sociology and his theories on civilizational analysis are ground-breaking. For this reason it serves to the benefit of the cause that such a volume has been compiled. The summaries, explanations, questions, additional thoughts and opinions on the Professor's work that are subsequently answered by Professor Árnason are very useful and reflect developments in historical-social thought. Such reflection is indeed to the benefit of the cause, and the form and clarity that this book presents is of a very high standard.

Markéta Minářová

DOI: 10.14712/23363525.2024.10

Dilbar Alieva (ed): *Anatómia revolúcie: Historické poučenia a sociologické analýzy*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2022, 159 s.

Recenzovaná kniha s názvem *Anatómia revolúcie*, která si vypůjčuje svůj název od Craeana Brintona, se prostřednictvím šesti příspěvků věnuje revolucím a zejména teoretickým otázkám, které se týkají revolučních změn. Jednotlivé části reflektují širokou škálu přístupů a autorů od nejstarších teoretiků-praktiků revolucí až po současné revoluce a teoretické přístupy.

Dušan Kováč (s. 11–19) vedle sebe staví na pozadí historického dění tři teorie světové revoluce. Velmi známou teorií socialistické revoluce, kterou očekával K. Marx. O něco méně známou teorií V. I. Lenina, který navazuje na Marxe a teorii světové revoluce T. G. Masaryka. Kováč vhodně popisuje odklon Lenina od ortodoxního přejímání Marxe a důsledky pro následný světový vývoj. Popisuje také Masarykovo očekávání demokratické a humanistické revoluce popsáné ve stejnojmenné knize, (v angličtině výstižněji nazvané *The Making of the State*). Z pohledu současných teorií revoluce text představuje spíše proto-teorie revolucí, které byly zároveň všechny neúspěšné. Otázkou je, jestli by nebylo vhodné zmínit Leninovu teorii jako mnohem

méně intelektuálně zdatnou a odlišit tak úroveň představených teorií.

V druhém příspěvku nahlíží Marek Německý (s. 30–54) dlouhou iránskou revolucí optikou vybraných přístupů teorie revoluce. Autor dobře připomíná, že iránská revoluce je pro teorii důležitá také díky tomu, že ukazuje, že je nutné zkoumat i „negativní“ revoluce, a že po revoluci nemusí vždy následovat pozitivní vývoj či určitá vyšší nebo lepší formace. Autor z přibližně osmi základních přístupů k analýzám revolucí volí přístupy, které nazývá strukturální a ideační. Vhodnější a přesnější kategorií (vzhledem k orientaci textu), kterou nabízí obecné teorie revoluce, by pro strukturální přístup byl státocentrický přístup (state-centered). Pro to, co autor myslí ideačním přístupem, využívá obecná teorie revoluce kategorií kulturní přístup (Cultural). Také tvrzení o menším zastoupení kulturního přístupu při studiu revolucí již není platné, naopak většina současných autorů se orientuje právě přístup orientující se na kulturu. Autor naopak precizně popisuje události revolucí, kdy se soustředí na vývoj Íránu ve 20. století, právě s důrazem na období revolucí, přičemž se pohybuje zejména na úrovni státu a mezinárodního dění týkající se Íránu.

Autor vysvětluje konstituční revoluci v Íránu za využití primárně státocentrického přístupu. Soustředí na to, jak jsou různé systémy, režimy a typy států náchylné k revolucím. Konstituční revoluci nahlíží také optikou kulturního přístupu k revolucím, do kterého spadá i ideologie jako faktor ovlivňující podobu a směr revoluce. Ideologie je zde na rozdíl od marxistického přístupu viděna jako procesuální, vznikající během revoluce. Zajímavá je také zmínka o roli historické náhody. Tomuto významnému faktoru většiny revolucí se věnuje jeden z nejnovějších přístupů, který se soustředí na nahodilosti (Contingency) jako prvek či princip revolucí.

Stejně jako v případě konstituční revoluce vedle sebe staví M. Německý dva pohledy na islámskou revoluci. Strukturální (státocentrický) pohled zde vysvětluje primárně příčiny islámské revoluce, zatímco ideační (kulturní) pohled zohledňuje také průběh a výsledky revoluce. U zvoleného kulturního přístupu v případě Arojomanda by se dalo diskutovat o tom, zda

nejde spíše o přístup soustředícím se na masové mobilizace (Mass Mobilization).

Zvolený přístup ale popisuje dobře nejen historická fakta, ale také rozdílnot teoretických přístupů a jejich zaměření. Celkově se jedná o kvalitní příspěvek, ve kterém autor na malém prostoru precizně popisuje historický vývoj Íránu, se zaměřením na revoluce a dobře vedle sebe staví dva odlišné přístupy k revolucím. Textu by pak jen prospělo, kdyby lépe a více využíval pole obecných teorií revoluce, které se jistě neomezuje na T. Skocpol, C. Brintona nebo B. Moore a reflektoval tak současné autory, kategorie a přístupy.

Ve třetím textu se Juraj Schenk (s. 55–72) věnuje otázkám spojeným s anomii. Autor přibližuje sociální anomii, předpoklady vzniku a způsob jejího měření. Věnuje se zejména možnostem měření anomie na Slovensku ale i v dalších zemích a tomu, jak anomii pro měření vymezit. Je zde vhodně popsán model percepce anomie a anomie v mezinárodním porovnání. Autor dochází k poznatku, že Slovensko není zemí s výrazně vyšší anomii než ostatní státy, ve kterých měření proběhlo. Zároveň autor připouští, že na základě měření indexu anomie nelze odhadnout rozsah anomie a není ani určena kritická hodnota a jde v podstatě o experimentální přístup. Autor také nijak dále nepopisuje spojitost anomie a revoluce, kterou v úvodu zmiňuje. Vztah anomie a revoluce nepochybně existuje, tento text se však věnuje výlučně anomii a možnostem uchopení tohoto fenoménu.

Čtvrtý příspěvek od Soni Szomolányi (s. 73–83) zkoumá, zda byly události roku 1989 a Arabského jara 2011 skutečně revolucemi. Autorka se pozastavuje nad tím, jestli je pro události roku 1989 vhodný termín revoluce. Autorka správně odmítá pohled, že šlo o převrat a pracuje s odlišnými pojmy. Autorka pak nastiňuje podle autora recenze zásadní argument, který zastává například J. Krapfl, který zde zůstává spíše implicitní, a to, že pokud dané události subjektivně lidé prožívali a pojmenovávali jako revoluci, tak o revoluci šlo. Naopak argument absence násilí ze strany revolucionářů, jako podmínku pro pojmenování události jako revoluce, jak to prezentuje autorka, argumentující Giddensovou definicí, je nutné odmítnout. Autorka

navrhuje pojmenovat události jako tranzici. To je ovšem nepřesné a jako tranzici lze pojmenovat s jistotou až období po revoluci následující. Je také nutné odmítnout argument o historické nebo ideologické „zatíženosti“ termínu revoluce. Celkově je nutné uznat, že jde o relevantní pohled na rok 1989, který je například v politologii častý.

Dále se autorka ptá, jestli je možné konceptualizovat Arabské jako revoluci. Krátkou odpovědí by bylo, že ano. Arabské jaro mimo jiné inspirovalo vznik celé nové generace teorií revoluce. Faktem je také to, že šlo o revoluce neúspěšné, popřípadě proti těm úspěšným již proběhla kontrarevoluce. Argument úspěšnosti revoluce jako měřítko toho, jestli šlo o revoluci, není validní. Naopak i neúspěšné revoluce jsou jako skupina revolucí zkoumány. Zvolený argumentační proud označující obě popisované historické události jako tranzice je jistě validní a spíše politologický přístup. Autorka ovšem v některých případech – otázce násilí, kontraelit, úspěšnosti revolucí a v dalších dílčích otázkách argumentuje nepřesvědčivě. Celkově jde ale o zajímavý příspěvek do debaty, kterou zatím nelze ukončit.

Pátý příspěvek publikace od Silvie Mihálikové (s. 84–99) se věnuje symbolům v interpretacích revolucí 20. století. Autorka přesně popisuje nemožnost kvantifikování všech aspektů různých sociálních jevů a časté opomíjení nekvantifikovatelných, například symbolických aspektů libovolných skutečností. Autorka analyzuje změny režimů a v jejich rámci změny symbolů. Autorka dobře spojuje symboly a elity a jejich vliv na společnost. Nejprve zdůrazňuje, že symboly a rituály mají moc kohezivní, ale také mohou přispět k zásadním změnám. Autorka se snaží o popis symbolického obrazu revoluce a o popis jeho proměn. Velmi dobře je zde popsáno využívání anachronických symbolů v revolucích 20. století, s důrazem na symbolický posun ve vnímání VŘSR vlivem propagandy. Lze podtrhnout poznatek, že symbolika této události je pouze výsledkem pozdější propagandy. Autorka na příkladu VŘSR skvěle ukazuje to, co do určité míry probíhá i v Česku a na Slovensku, ale například i v zemích Arabského jara, a dalších zemích, kde revoluce nebo pokusy o ně

proběhly. Sledování chápání a proměn symbolů v čase vede k debatám o povaze revolucí a umožňuje lépe chápat také současnou společnost. Text dobře ukazuje, že například tvrzení J. Krejčího o tom, že revoluce trvají mnohem déle, než je všeobecně vnímáno a že mnoho z nich stále není ukončeno, je pravdivé.

Poslední text publikace od Dilbar Alievy (s. 100–151) se věnuje otázce, zda jsou revoluce svátky dějin. Autorka se v textu věnuje zejména tomu, jak k revoluci jako svátku přistupuje Lenin a jak se jeho vnímání revoluce proměňuje. V textu je dobře popsán vliv energismu a Leninovo chápání energie jako jevu charakteristického pro revoluce. Text pak dobře přibližuje Leninovo chápání tehdejšího dění prostřednictvím úryvků z jeho textů. Naopak je potřeba odmítnout úvahy podepřené argumenty P. Sorokina, že vlivem revoluce v roce 1917 bylo nastolení demokratických svobod. V porovnání s předchozím uspořádáním došlo k demokratizaci, ale nikdy nešlo o demokracii. Obecně autorka podle názoru recenzenta neuvádí na pravou míru osobu V. I. Lenina, kterého je potřeba chápat jako například M. Gorkij, který o něm prohlásil: „Pro Lenina lidská bytost nic neznamenala, myslel jenom na strany, na masy a na státy.“ Jde o kvalitní popis historického období optikou jednoho z protagonistů a o popis dění v tomto období. Autorka dochází k tomu, že období ruské revoluce nemůže být bráno jako svátek, tedy jako radostná oslava zakončené změny. Text také připomíná „anatomický“ pohled C. Brintona na čtyři velké historické revoluce a krátká období vlády umírněných, která by teoreticky mohla být oním obdobím svátku.

Celkově lze publikaci označit jako zajímavý příspěvek na pole teorii revoluce. Za nejzdařilejší a debatu nejvíce obohacující texty považují příspěvek S. Mihálikové a M. Německého, zejména proto, že se dotýkají současných otázek teorií revoluce. Také ostatní texty poskytují dobré historické a sociologické exkurzy do historických revolucí a teorií. Největší nedostatky spatřuji v občasném nedostatečně kritickém odstupu od některých citovaných autorů a také v opomíjení, malé znalosti nebo spíše malém využití současných nejnovějších poznatků, autorů, kategorií a přístupů. Obecně jsou ale

originální příspěvky k oblasti zkoumání revolucí v českém a slovenském prostředí spíše méně početné, každá taková publikace je proto cenná.

Jiří Juhász

DOI: 10.14712/23363525.2024.11

Jonah Goldberg: *Suicide of the West: How the Rebirth of Tribalism, Populism, Nationalism, and Socialism Is Destroying American Democracy*. Trade paperback edition. New York: Crown Forum, 2020, 455 s.

Jonah Goldberg, americký sloupkař a vedoucí pracovník na American Enterprise Institute, jenž se v rámci své profese věnuje politickým a kulturním otázkám, napsal neobyčejnou knihu *Suicide of the West: How the Rebirth of Tribalism, Populism, Nationalism, and Identity Politics Is Destroying American Democracy*, která se v roce 2018 stala bestsellerem. Jedná se o mimořádné dílo propojující řadu oblastí – od ekonomie, antropologie, politologie, historie, filozofie až k popkultuře. Hlavním tématem knihy je v souladu s jejím titulem obava z úpadku západní civilizace.

Výdobytky této civilizace, které si dnešní populace v hojně míře užívá (vysoký životní standard, svoboda slova, vysoká naděje dožití při narození apod.) jsou produktem kapitalismu a liberalismu, jež je umožnily. Goldberg o zásadních změnách pro lidskou společnost, ke kterým došlo po roce 1700, hovoří přímo jako o Zázraku.

Po většinu lidských dějin jsme se mohli setkat s početné malými migrujícími skupinami lidí zakládajícími svoji obživu na tom, co se jim podařilo ulovit, nasbírat či vypěstovat. S neolitickou revolucí, započatou přibližně před 15 000 lety, se v důsledku zefektivnění zemědělství a jeho vyšším výnosům poprvé objevují početnější lidská společenství. Lidé však byli nadále sužováni neustále se opakujícími cykly hladomorů, válek a všudypřítomné chudoby.

Před 300 lety ovšem došlo k dosud nevídané proměně ve smýšlení lidí nejenom o světě samotném, ale rovněž o vlastní pozici v něm. Prosadila se myšlenka rovnosti všech lidí před